

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:15.08.2021 ✓Accepted/Kabul:14.11.2021

DOI: 10.30794/pausbed.983075

Araştırma Makalesi/ Research Article

Karakuş, S. ve Turan, S. G. (2022). "Yetişkinlerin Siber Zorbalık Davranımları ile Dijital Vatandaşlık Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 48, Denizli, ss.409-427.

YETİŞKİNLERİN SİBER ZORBALIK DAVRANIMLARI İLE DİJİTAL VATANDAŞLIK BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Sıla KARAKUŞ*, Seda Gökçe TURAN**

Öz

Bu çalışma yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital vatandaşlık becerilerini incelemek ve aralarındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. İlişkisel tarama modelinin esas alındığı çalışmanın verileri "Sosyo-Demografik Form" ile "Dijital Vatandaşlık Ölçeği" ve "Siber Zorbalık Tutum Ölçeği" kullanılarak elde edilmiştir. Ölçekler İstanbul ilinde yaşayan 18-50 yaş arasında, yetişkinlik döneminde olan 411 kişiye uygulanmıştır. Elde edilen verilerin gerekli istatistiksel analizleri, SPSS 25.0 programı ile yapılmıştır. Verilerin analizinde regresyon, korelasyon, bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans (ANOVA) analizi kullanılmıştır.

Araştırmanın sonunda, yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital vatandaşlık becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Yetişkinlerin siber zorbalık davranımlarının yaşa, cinsiyete, günlük internette harcanan süreye ve algılanan internet kullanım becerisine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Dijital vatandaşlık becerisinin alt boyutlarından olan dijital iletişim, dijital erişim, dijital etik, dijital hukuk, dijital hak ve sorumluluklar, dijital sağlık ile siber zorbalık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilirken; dijital okuryazarlık, dijital güvenlik ve dijital ticaret ile siber zorbalık tutumu arasında istatistik olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Yetişkinlerin dijital vatandaşlık becerilerinin, siber zorbalık davranımlarını anlamlı şekilde yordadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yetişkin, Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Dijital Vatandaşlık.

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN ADULTS' CYBER BULLYING BEHAVIORS AND DIGITAL CITIZENSHIP SKILLS

Abstract

This study was conducted to determine the relationship between cyberbullying behaviors and digital citizenship skills. The data of the study, based on the relational screening model, were obtained with the "Socio-Demographic Form", "Digital Citizenship Scale" and "Cyber Bullying Attitude Scale". The sample of the study consisted of 411 adults between the ages of 18-50 living in Istanbul. Data analyzed through SPSS 25.0 program. Regression, correlation, independent sample t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) were used in the analysis of the data.

At the end of the study, it was seen that there is a significant relationship between adults' cyberbullying attitudes and digital citizenship skills. It is seen that the cyberbullying levels of adults differ significantly according to age, gender, time spent on the internet and perceived internet usage skills. While it is seen that there is a significant relationship between digital communication and digital access, digital ethics, digital law, digital rights and responsibility, digital health and the level of cyber violence, which are the sub-dimensions of digital citizenship skills; it was found that there was no statistically significant

*Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, İSTANBUL.
e-posta:silakarakuss@gmail.com (<https://orcid.org/0000-0003-0426-5009>)

** Bahçeşehir Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Bahçeşehir Üniversitesi Kuzey Kampüs, İSTANBUL.
e-posta:sedagokce.turan@vsh.bau.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0002-6563-1378>)

relationship between digital literacy, digital security and digital commerce cyberbullying attitude. To conclude, according to the results, digital citizenship skills of adults significantly predicted their cyberbullying levels.

Keywords: *Adult, Cyber Bullying, Cyber Victimization, Digital Citizenship.*

GİRİŞ

Bilgiye ulaşma ve paylaşmada sınırların ortadan kalkmasını sağlayan bir araç olarak internet teknolojileri, özellikle 21. yüzyılda yaygın bir şekilde kullanılmış ve insanların hayatına nüfuz etmiştir. İnternet teknolojilerinin gittikçe daha yaygın hale gelmesi ve birçok işlemin internet üzerinden yapılabilir olması aynı anda dijital ortamların kötüye kullanımı ve dijital vatandaşlık gibi kavramları gündeme getirmiştir (Tatlı, 2018: 5).

Dijital ortamlar, bilgi üretme, paylaşma ve sosyalleşme gibi imkânlar yaratmasının yanında kişisel bilgilerin istismar edilmesi ve uygunsuz içeriklere maruz kalma gibi siber zorbalık sorunlarını da beraberinde getirmektedir (Sakallı, 2015: 26). Dijital vatandaşlık becerileri yüksek olan bireylerin ise dijital ortamların kolaylaştırıcı yönlerinden faydalanıp riskli yönlerinden kendisini koruması beklenmektedir. Literatürdeki bulgulardan hareketle en yaygın kullanılan siber zorbalık davranış türleri şu şekildedir;

Kızdırma/Kışkırtma: Bu davranış türü iki ya da daha fazla kişi arasında görülmektedir. Genellikle bir iletişim aracı ile ortaya çıkan hararetli ve kısa süreli tartışmalardır. Bu tartışmalarda saldırgan, karşısındaki kişiyi veya kişileri öfkelenmek amacıyla tehdit içerikli ve hakaret dolu mesajlar göndermektedir. Ayrıca saldırganca konuşmalar ve davranışlar sergileyerek kaba bir üslup ile iletişim kurmaya çalışmaktadır (Hinduja ve Patchin 2014: 54). Saldırgan, mesajlarına duygu yüklemek için simgeler, görseller veya büyük harfler kullanmaktadır. Bu zorbalık türüne genellikle çevrimiçi tartışma gruplarında, forumlarda, haber paylaşımlarında, sohbet odalarında ve çevrimiçi oyunlarda rastlanmaktadır (Willard, 2007: 4).

Çevrimiçi Taciz: Bireyin hakaret içerikli mesajları tekrarlayan bir şekilde mağdura göndermesidir. Buradaki belirleyici husus hakaret barındıran ve saldırı amaçlı olan mesajların mağdura ısrarla defa gönderilmesidir. Mesajlar genellikle kişisel iletişim araçları ve elektronik posta yoluyla gönderilmektedir. Çevrimiçi taciz, tek taraflı bir durumdur. Diğer bir ifadeyle çevrimiçi taciz, kaba bir dille, hakaret içeren aşağılayıcı mesajların saldırgan tarafından sürekli gönderilmesi mağdurun ise bu mesajları engellemeye çalışmasıdır (Kowalski ve ark., 2008: 47).

Başka Kimliğe Bürünme: Bir kişinin başka bir kişiye ait çevrimiçi bir hesabı ele geçirerek onun arkadaşları arasında saygınlığını kaybetmesine ve böylece kendisini kötü hissetmesine neden olacak mesajları göndermesidir. Bu davranışın devamı ise saldırganın mağdurun sosyal paylaşım sitelerini ele geçirerek onun kişisel bilgilerini değiştirmesi veya çarpıtılmış bilgiler eklemesidir. Bu siber zorbalık davranışı kimi zaman hayati risk doğuracak sonuçlara neden olmaktadır. Buna göre saldırganın, mağdurun elektronik posta adresini ele geçirerek başkalarına provoke edici mesajlar göndererek onu hedef haline getirmesi bunu örnek olarak gösterilebilir (Willard 2007: 8). Günümüzde yetişkin bireyler açısından parola alışverişi bir tür sadakat ve samimiyet göstergesi olarak görülmektedir. Bu durum başka kimliğe bürünme davranışının yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Böylece siber zorbalık davranışı yapan kişiler veya bu eğilime sahip olan kişiler başkalarına ait hesapları ele geçirerek bu yolla zorbalık yapma olanağını elde etmektedirler (Sipahi, 2019: 13).

İftira: Bir kişi hakkında ona zarar verecek, onur kıracak, aşağılayacak, doğrulu olmayan, acımasız verilerin sanal ortamda yayılmasını sağlamak ya da metin mesajları ve elektronik posta yoluyla bu bilgileri başkalarına göndermektir (Kowalski ve ark., 2008: 48). Siber zorbalık bir kişiye ait bilgileri sosyal paylaşım uygulamalarında, kişisel sayfalarında ve bloglarında paylaşmaktadırlar (Hines, 2011: 85). Burada zorbanın temel amacı mağdurun arkadaşlık ilişkilerini bozarak onun saygınlığını zarar vermektir (Willard, 2007: 7). Bu tür yanlış, çarpık ve maksatlı bilgilerin elektronik posta ve metin mesajları gibi iletişim yollarıyla hızlı bir şekilde yayılması mümkündür. Böylece mağdurla ilgili dedikodular çok kısa süre içerisinde başkaları tarafından öğrenilmektedir. Ayrıca bu tarz dedikodular genellikle farklı kimlik tasarımları ile oluşturulmuş sahte hesaplardan maksatlı bir şekilde paylaşılmaktadır (Hinduja ve Patchin 2014: 53).

İfşa Etme: Bir kişiye ait kişisel bilgileri veya utanmasına neden olacak video veya resimleri başka insanların görebileceği kamuya açık ortamlarda paylaşılmasıdır. Ayrıca bir kişiye onun arkadaşım gibi davranarak ona ait bilgileri elde etmek ve bunu başkalarıyla paylaşmak da ifşa etme davranışdır (Willard, 2007: 10).

Siber Taciz: Tehdit ve korkutma içerikli saldırgan mesajların sürekli şekilde mağdura gönderilmesidir. Siber taciz ile online taciz arasında kesin bir ayrım yapmak zor olmakla birlikte mağdurun kendisine gelen mesajlarla korkuya kapılması siber taciz davranışını online taciz davranışından ayırmaktadır. (Willard, 2007, s. 8).

Dışlama: Bir kişiyi sanal ortamda bir gruba dahil etmeme veya dahil olduğu gruptan çıkarma davranışı dışlama davranışına örnek olarak gösterilebilir (Nocentini ve ark., 2010: 132). Diğer bir ifadeyle bir kişiyi arkadaş rehberinden silme, online gruplardan çıkarma, online sohbetten uzaklaştırma gibi davranışlar dışlama kapsamındadır. Bu davranışlar mağdur üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır (Williams ve ark., 2000: 752).

Willard (2007) tarafından yedi kategoriye ayrılan siber zorbalık türlerinin son dönemlerde kapsamı daha da genişlemiş ve yeni siber zorbalık türleri eklenmiştir. Bunlar; mağdurun rızasını almadan cinsel içerikli fotoğraflarının çevrimiçi ortamlarda paylaşılması, çevrimiçi oyunlarda bilinçli olarak başka kullanıcıların taciz edilmesi anlamına gelen online oyunbozanlık, sosyal medya hesaplarında veya web sitelerinde sürekli olarak hakaret ve küfür içerikli yorum yapma olarak ifade edilen çevrimiçi kışkırtma ve bir kişinin herhangi bir kişiye saldırırken başkalarının da bunu cep telefonu ile kayda alması ve bu görüntüleri daha sonra başkalarına göndermesi ya da çevrimiçi ortamlarda paylaşması anlamına gelen arsız tacizdir (Kowalski ve ark., 2008: 151-170).

Siber zorbalık davranışı sahip olduğu nitelikleri ile diğer zorbalık davranışlarından ayrılmaktadır. Bu bağlamda siber zorbalığın özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

Kimliğin Belirsiz Olması: Geleneksel zorbalıkta zorbalık davranışının kimin tarafından yapıldığı açık şekilde bilinirken siber zorbalık davranışında saldırganın kimliğini saklama seçeneği bulunmaktadır (Li, 2008: 225). Sosyal medya uygulamalarında, çevrimiçi oyunlarda, anlık mesajlaşma uygulamalarında ve elektronik postalarda farklı isimlerle hesap açılması siber zorbalık davranışının kimin tarafından yapıldığının tespit edilmesini zorlaştırmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2014: 46).

Clavyeyi saklanabilecekleri bir alan olarak gören saldırganlar eylemlerini bu ortamlarda gerçekleştirmektedirler. Bu durum mağduru olumsuz şekilde etkilemektedir (Mishna ve ark., 2012: 66). Zorbalık davranışını gerçekleştiren kişinin kimliğinin belirlenememesi mağdur kişinin yakınlarından şüphelenmesine neden olmakta ve bu durum mağdurun tedirginlik ve korkuya kapılmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla siber zorbalık mağdur açısından tedirgin edici ve korkutucu hale gelerek mağdurun kendisini çaresiz hissetmesine neden olmaktadır (Hines, 2011: 87).

Engelsiz Olması: Saldırganın siber zorbalık davranışı üzerinde engel oluşturacak faktörlerin saf dışı bırakılmasıdır. Siber zorbalık davranışını engelleyen faktörlerin ortadan kaldırılması dürtüsel davranışların kontrolünü zorlaştırmaktadır. Siber zorbalık davranışları çevrimiçi ortamlarda yaşandığı için saldırgan yaptığı davranışların mağduru fiziksel, psikolojik ve duygusal açıdan nasıl etkilendiğini bilememektedir. Saldırganlar genellikle davranışlarını mağdura zarar vermenin dışında onlara şaka yapmak amacıyla gerçekleştirdikleri ifade etmektedir (Hinduja ve Patchin, 2014: 48). Siber zorbalıkların kimliğini gizleme imkanı mağdurla iletişime geçememe durumu zorbalık davranışının abartılmasına yol açmaktadır. Siber zorbalıklar normal hayatta gerçekleştiremeyecekleri davranışları engelsiz olmanın verdiği rahatlıkla serbest şekilde yapmaktadırlar (Hines, 2011: 88).

Öz Farkındalığının Kaybedilmesi: Bir kişinin yaptığı davranışların farkında olmaması anlamına gelmektedir. Bu noktada sanal ortamında kullanıcıların irtibat sağlama ve karşı tarafın bilinç düzeyi hakkında bilgi sahibi olma yetileri en alt seviyeye inmekte ve bu durum kullanıcıların kendilerini geleneksel baskıdan uzak hissetmelerine neden olmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2014: 49). Saldırganın yaptığı davranışların mağdurda neden olduğu etkileri görememesi davranışlarını kontrol etmesine engel olmaktadır. Diğer ifadeyle zorbanın mağdur ile karşı karşıya gelmemesi acı ve zarar verici davranışları siber ortamlarda daha rahat yapmasına zemin hazırlamaktadır (Hines, 2011: 89).

Kısa Süre İçerisinde Birçok Kişiye Ulaşılabilmesi: Siber zorbalık geleneksel zorbalığın aksine her yerde her an ortaya çıkabilmektedir (Li, 2008: 67). Geleneksel zorbalıkta mağdur zorbalığın yaşandığı ortamdan uzaklaşarak kendisini rahat hissedebileceği bir alana geçebilmektedir. Ancak siber zorbalıkta mağdur her an zorbalık içerikli mesaj almaya ve zorba davranışlara maruz kalmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2014: 51). Nitekim yapılan

araştırmalarda siber zorbalığa maruz kalan mağdurların bunun kesintisi zorbalık olarak tanımladıkları görülmüştür (Mishna ve ark., 2012: 67).

Güç Dengesizliğinin Olması: Mağdur ile zorba arasındaki güç dengesizliği siber zorbalık davranışının diğer bir yönüdür. Mağdurun kendisini hedef alan içerikleri kaldırması konusunda zorbaya herhangi bir yaptırım gücünün olmaması ve zorbanın bilgi ve iletişim teknolojilerini mağdurdan daha iyi kullanması ya da zorbanın çevrimiçi ortamlarda mağdurdan daha üst statüde olması buna örnek olarak gösterilebilir (Menesini ve Nocentini, 2009: 233). Siber mağdurlar siber zorbalık davranışlarının kolay şekilde sona erdirilebileceğini düşünmemektedirler. Bu nedenle siber zorbanın kendilerinden daha güçlü konumda olduğunu iddia etmektedirler. Bu durum mağdurların zorbalık ile aralarında bir güç dengesizliği bulunduğunu hissettiklerini ortaya koymaktadır (Wolak ve ark., 2007: 51-58).

Diğer taraftan siber zorbalık davranışındaki güç dengesizliğin bilgi ve iletişim teknolojileri ne kullanabilme becerisi ile yakından ilişkilidir (Vandebosch ve Cleemput, 2008: 499-503). Coyne ve arkadaşlarına (2009: 214-221) göre siber zorbalık davranışları teknolojik beceri açısından farklılaşmaktadır. Buna göre herhangi bir kişinin fotoğrafını bilgisayar programları ile değiştirmek bir kişiye uygunsuz içerik ve mesaj göndermekten daha fazla beceri gerektirmektedir.

Denetimsiz Olması: Cep telefonu ya da çevrimiçi ortamdaki herhangi bir kanaldan gönderilen mesajlar ve elektronik postalar herhangi bir şekilde denetlenmemektedir. Ayrıca gönderilen mesajlardaki zararlı içerikler engellenmemektedir (Hinduja ve Patchin, 2014: 48).

Sayırsız Seyircinin Olması: Geleneksel zorbalıktan farklı olarak siber zorbalık hızlıca geniş bir alana yayılabilmektedir (Strom ve Strom, 2006: 26). Dolayısıyla siber zorbalık davranışında mağdura yönelik aşağılayıcı ve incitici içerikler kısa süre içerisinde birçok kişiye ulaşmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2014: 50).

Literatürde siber zorbalık davranışı ile ilişkili olduğu vurgulanan bir başka faktör ise cinsiyettir. Siber zorbalık davranışı ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalarda birbirinden farklı sonuçlar elde edilmiştir (Aytaç, 2020: 41). Buna göre bazı araştırmalarda erkeklerin kadınlara kıyasla daha çok siber zorbalık deneyimi yaşadıkları tespit edilmiştir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Ang ve Goh, 2010; Sabancı, 2018). Bazı araştırmalarda ise siber zorbalık davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Williams ve Guerra, 2007; Slonje ve Smith, 2008; Çivilidağ ve Cooper, 2013).

Siber zorbalık ve yaş arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalara bakıldığında ise siber zorbalık mağduriyetinin her yaşta görülebildiği tespit edilmiştir (Aytaç, 2020: 43). Bu bağlamda araştırmalarda siber zorbalık ile yaş arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir (Pamuk ve Bavlı, 2013; Yaman ve Sönmez, 2015; Sabancı, 2018). Bu sonuca karşın Taştekin (2016) 14-17 yaş aralığında oluşan örneklem ile yürüttüğü çalışmasında 14 yaşındaki ergenlerin 17 yaşındakilere kıyasla daha düşük siber zorbalık eğiliminde olduklarını tespit etmiştir.

Araştırmalarda sosyal ekonomik düzeyi ile siber zorbalık arasında da bir ilişki olduğu görülmüştür (Akbulut ve ark., 2010). Buna göre ekonomik seviyesi orta düzeyde olan kişilerin siber zorba olma ihtimallerinin daha düşük olduğu görülmüştür (Fırat ve Ayran, 2016). Diğer taraftan araştırmalarda internet kullanma sıklığı ile siber zorbalık arasında da bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre interneti daha fazla kullananların siber zorba olma ve mağdur olma riskinin daha fazla arttığı ortaya konulmuştur (Ybarra ve Mitchel, 2004). Siber zorbalık sadece çocuklar için değil yetişkinler için de dijital ortamların en yaygın risklerinden kabul edilmekte ve önlenmesi için bireylerin bilinçli internet kullanımına yönelmesi tavsiye edilmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek içinse erken yaşlardan itibaren bireylerin dijital vatandaşlık becerilerinin desteklenmesi önerilmektedir. En genel ifade ile dijital vatandaşlık bireyin dijital platformları kullanma becerileri olarak tanımlanmaktadır (Mossberger ve ark., 2007: 15). Başka bir ifadeyle dijital platformları doğru şekilde kullanmayı bilen ve bu ortamlara saygılı, duyarlı ve sorumlu kullanıcılar dijital vatandaş olarak tanımlanmaktadır (Çubukçu ve Bayzan, 2013: 8).

Dijital vatandaşlar, teknolojiyle ilgili insani, kültürel ve toplumsal sorunları anlama ve yasal ve etik davranışları uygulama gibi bazı özelliklere sahip olmalıdır. Bunlar bilgi ve teknolojinin güvenli, yasal ve sorumlu kullanımını savunmak ve uygulamak; işbirliğini, öğrenmeyi ve üretkenliği destekleyen teknolojiyi kullanmaya karşı olumlu bir tutum ve sorumluluk davranımı sergilerken diğer kişilere de örnek olmaktır (İsman ve Canan Gungoren, 2014: 73).

Dijital vatandaşlık kavramına yönelik yapılan tanımlamaların ortak noktasına bakıldığında dijital vatandaşların öncelikle çevrimiçi ortamlara etkili şekilde katıldıkları ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında dijital vatandaşların iletişim ve bilişim teknolojilerini sorumlu, güvenli, yasal ve etik şekilde kullandıkları görülmektedir. Ayrıca dijital vatandaşların çevrimiçi ortamlarda yaşanabilecek risklerin farkında olmaları ve bu risklerle mücadele etmeleri gereklidir. Fakat bu tek başına yeterli değil değildir. Dijital vatandaşların bunun yanında güvenli topluluklar ve ortamlar oluşturmaları kişisel bilgilerini nasıl düzenleyeceklerinin farkında olmaları ve internet kullanma konusunda yetkinleşmeleri gerekmektedir (Karaduman ve Öztürk, 2014: 42). Dijital vatandaşlık gelişen teknolojiyle beraber ihtiyaç duyulan insan profili açısından önemli bir yere sahiptir. Fakat dijital vatandaşlık kavramı ve alt boyutlarını açıklamak ve tanımlamak kolay değildir. Çünkü sorumlu, güvenli, etik ve yasal gibi vatandaşlık kavramı ve vatandaşlık eğitimi kavramı konusunda geçerli olan nitelikler kültürle ve ülkelere göre farklılaşmaktadır (Greenhow, 2010: 62). Ribble (2011) ise bu konudaki karmaşıklığı gidererek dijital vatandaşlık kavramını daha detaylı tanımlamak amacıyla dijital vatandaşlığı dokuz farklı alt boyutta ele almıştır. Bu boyutlar; dijital ticaret, dijital sağlık, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital hukuk, dijital etik, dijital hak ve sorumluluklar, dijital erişim, dijital güvenlik olarak sınıflandırılmaktadır (akt. Akkuş, 2017: 28).

Dijital vatandaşlık davranışlarıyla siber zorbalık arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalarda dijital vatandaş olan kullanıcıların kendilerine yönelik siber zorbalık davranışının etkileri konusunda bilgi sahibi oldukları görülmüştür (Horzum ve Ayas, 2011: 9). Çiftçi ve Sakallı (2016) tarafından yapılan sınıf öğretmenleri adaylarının siber zorbalık tutumlarıyla dijital vatandaşlık arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmada katılımcıların siber zorbalık tutumlarıyla dijital vatandaşlık düzeyleri arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Bu ilişkide katılımcıların dijital yeterliliklerinin siber zorbalık tutumlarının yordayıcısı olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca sıkça internet kullanan dijital vatandaşların internette geçirdikleri zamanda yaptıkları faaliyetlerin siber zorba hareketlerini beraberinde getirebildiği görülmüştür. Başka bir araştırmada ise Toraman ve Usta (2018) katılımcıların siber zorbalık düzeyleri ile dijital yeterlilik düzeyleri arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Aynı şekilde Öztürk (2019) tarafından yapılan araştırmada da katılımcıların siber zorbalık eylemleri ile dijital vatandaşlık durumları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Araştırmada katılımcıların dijital iletişim yeteneğini artırmak amacıyla dijital vatandaşlık düzeylerinin yüksek olması ile diğer kullanıcılara zarar verecek davranışlarını önceden fark edebilecekleri vurgulanmıştır. Sonuç olarak, çevrimiçi platformlarda gerçekleştirilen siber zorbalık davranışları mağdurun toplumsal ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle dijital vatandaş olan kullanıcıların çevrimiçi platformlarda yaptıkları paylaşımları muhtemel sonuçların farkında olarak siber zorbalıkla mücadele etmeleri gerekmektedir (Eroğlu, 2011: 39).

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Siber zorbalık günümüzde dünyanın hemen her yerinde gittikçe büyüyen bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Dijital ortamları ihtiyaçları doğrultusunda kullanabilen dijital vatandaşlar bu ortamlarda yararlı içerikleri kullanabilecekleri gibi siber zorbalığın hedefi haline gelebilmektedirler. İnternet ortamında gerçekleşen ve zorbalık olarak nitelendirilen bu davranışların risk grubunu ergenler ve gençler oluştursa da yetişkinler açısından da önemli bir sorundur. Bu noktada yetişkinleri siber zorbalık davranışları ile dijital vatandaşlık becerileri arasındaki ilişki incelenmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma da yetişkinlerin siber zorbalık davranışları ile dijital vatandaşlık becerileri arasındaki ilişkiyi konu edinmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel amacı yetişkinlerin siber zorbalık davranışları ile dijital vatandaşlık becerilerini belirleyerek siber zorbalık davranışları ile dijital vatandaşlık becerileri arasındaki ilişkiyi saptamaktır. Araştırmanın ana amacına yönelik problem cümlesi şu şekildedir:

Yetişkinlerin siber zorbalık davranışları ile dijital vatandaşlık becerileri arasında bir ilişki var mıdır?

Bu amaçla aşağıdaki alt sorulara da yanıt aranmıştır:

1. Yetişkinlerin dijital vatandaşlık düzeyleri nedir?
2. Yetişkinlerin dijital vatandaşlık düzeyleri; yaş, cinsiyet, İnternet kullanım süresi ve algılanan İnternet kullanım becerisine göre farklılık göstermekte midir?

3. Yetişkinlerin siber zorbalık düzeyleri nedir?
4. Yetişkinlerin siber zorbalık düzeyleri; yaş, cinsiyet, İnternet kullanım süresi ve algılanan İnternet kullanım becerisine göre farklılık göstermekte midir?
5. Yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital iletişim becerileri arasında bir ilişki var mıdır?
6. Yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital erişim becerileri arasında bir ilişki var mıdır?
7. Yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital okuryazarlık becerileri arasında bir ilişki var mıdır?
8. Yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital güvenlik becerileri arasında bir ilişki var mıdır?
9. Yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital etik becerileri arasında bir ilişki var mıdır?
10. Yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital hak ve sorumluluk becerileri arasında bir ilişki var mıdır?
11. Yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital hukuk becerileri arasında bir ilişki var mıdır?
12. Yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital sağlık becerileri arasında bir ilişki var mıdır?
13. Yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital ticaret becerileri arasında bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, korelasyon (ilişkisel) tarama modelini esas alan bir çalışmadır. Araştırma amacı doğrultusunda ilişkisel tarama araştırmalarına uygun niteliktedir. İlişkisel tarama araştırmalarında genellikle iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiler ortaya çıkarılmaya çalışılır. Değişkenlere ilişkin veriler genellikle gerçek yaşamda, alanda çalışan kişilerden toplanır. “İki veya daha fazla değişken arasındaki birlikte değişim derecesi nasıldır?” veya “İncelenen bir olgunun düzeyi belirli değişkenler açısından karşılaştırıldığında anlamlı farklılaşmalar var mıdır?” gibi sorular ilişkisel tarama araştırma desenleri ile çözümlenebilir niteliktedir (Karasar, 2016).

Bu çalışmanın evreni İstanbul ilinde yaşayan 18 yaş üstü yetişkinler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise araştırmanın amacı doğrultusunda uygun örnekleme (Kolayda örnekleme) yöntemi ile seçilmiştir. Uygun örneklemede, katılımcılar ulaşılması kolay, araştırma için uygun ve gönüllü bireylerden seçilmektedir. Bu doğrultuda 18 yaş üstü olan bireyler araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü belirlenirken evren kütle tablosunda belirtilen oranlar dikkate alınacaktır (Neuman, 2010). Bu doğrultuda 1.000.000 kişiyi temsil eden 400 kişilik örneklemin yeterli olduğu düşünülmektedir.

Değişken	Kategori	f	%	% _{gec}	% _{yig}
Cinsiyet	Erkek	98	25,8	25,8	25,8
	Kadın	282	74,2	74,2	100,0
İnternet kullanma beceri düzeyi	Orta	215	56,6	56,6	56,6
	Yüksek	165	43,4	43,4	100,0
Yaş	18-25	78	20,5	20,5	20,5
	26-35	150	39,5	39,5	60,0
	36-50	152	40,0	40,0	100,0
Günlük internet kullanma süresi	0-2 saat	66	17,4	17,4	17,4
	2-5 saat	161	42,4	42,4	59,7
	5 saatten fazla	153	40,3	40,3	100,0
Çalışma durumu	Öğrenci	66	17,4	17,4	17,4
	Çalışan	247	65,0	65,0	82,4
	Diğer	67	17,6	17,6	100,0

Tablo 1 incelediğinde araştırmada yer alan katılımcıların 282'si (%74,2) kadın, 98'i (%25,8) ise erkektir. Katılımcıların 215'i (%56,6) internet kullanma beceri düzeyini orta düzeyde, 165'i ise (%43,4) yüksek düzeyde algılamaktadır. Çalışma durumlarında, 78'i (%20,5) öğrenci, 247'si(%65) çalışan, 67'si (%17,6) diğer olarak belirtmiştir. Yaş dağılımlarında 78'i (%20,5) 18-25 yaş, 150'si (%39,4) 26-35 yaş, 152'si (%40) 36-50 yaş aralığındadır. Katılımcıların 66'sı (%17,4) 0-2 saat arası, 161'i (%42,4) 2-5 saat arası ve 153'ü (%53) 5 saatten fazla günlük internet kullanma süresine sahiptir.

Araştırma amacı doğrultusunda verilerin toplanması ve test edilmesi için anket tekniği uygulanmıştır. Anket toplamda 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim gibi demografik bilgilerine yer verilmiştir. Anketin ikinci bölümünde yer alan dijital vatandaşlık ölçeği; İsmen ve Güngören (2014) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 34 maddeden ve 5'li likert tipinden ve 9 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları; Dijital Erişim, Dijital Okuryazarlık, Dijital Sağlık, Dijital Güvenlik, Dijital Etik, Dijital Hak ve Sorumluluklar, Dijital Hukuk, Dijital Ticarettir. Anketin üçüncü bölümünde yer alan siber zorbalık tutum ölçeği; Arıcak, Kınay ve Tanrıku (2012) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek 24 maddeden ve 4'lü likert tipinden oluşmaktadır. Ölçekte alt boyutlar yoktur. Bu ölçekten alınan yüksek düzeyde puanlar katılımcıların siber zorbalık düzeylerinin yüksek olduğu ifade edilmektedir.

Sosyo-Demografik Form

Anketin birinci bölümünde yer alan sosyo-demografik form içinde, katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, günde kaç saat internet kullanıldığı ve internet kullanma becerilerini ölçer nitelikte 7 soru bulunmaktadır.

Dijital Vatandaşlık Ölçeği

Ölçek Öğretim üyeleri İsmen ve Güngören (2014) tarafından tarafından geliştirilmiştir. Toplam 33 maddeden oluşan ölçek 5'li likert tipinde derecelendirilmiştir. "Kesinlikle katılıyorum", "katılıyorum", "kısmen katılıyorum", " katılmıyorum" ve "kesinlikle katılmıyorum" olacak şekildedir.

Ölçeğin yapı geçerliğini çözümlenmek amacıyla veriler üzerinde açımlayıcı faktör analizi kullanılmıştır. İlk olarak Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik test analizleri yapılmış ve KMO=0.75; Bartlett testi değeri ise $\chi^2=3336,213$, $p= .000$ bulunmuştur. KMO katsayısı ve Bartlett testi toplanan verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonuçları .541 ile .907 arasında değişmektedir ve ölçeğin 9 faktörden oluştuğunu göstermektedir. Faktörlerin özdeğerleri ve toplam varyansı bu yapıyı desteklemektedir.

Ölçek içerisinde yer alan 8,9,10,11,12,13 nolu ifadeler "Dijital Okuryazarlık";25,26,27,28 nolu maddeler "Dijital Hukuk", 21,22,23,24 nolu maddeler "Dijital Hak ve Sorumluluklar"; 1,2,3,4 nolu maddeler "Dijital İletişim"; 14,15,16 nolu maddeler "Dijital Güvenlik"; 32,33,34 nolu maddeler "Dijital Ticaret"; 5,6,7 nolu maddeler "Dijital Erişim"; 17,18,20 nolu maddeler "Dijital Etik"; 29,30,31 nolu maddeler ise "Dijital Sağlık" alt boyutlarına karşılık gelmektedir.

Ölçeğin güvenilirliği için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. Analiz sonucunda, ölçeğin Cronbach Alpha değeri .85 bulunmuştur. Faktörlere göre Cronbach'ın Alpha, dijital okuryazarlık için .78; dijital hukuk için .84; dijital hak ve sorumluluklar için .80; dijital iletişim için .79; dijital güvenlik için .85; dijital ticaret için .84; dijital iletişim için .90; dijital etik için .70 ve dijital sağlık için .70 şeklindedir (İsmen ve Güngören, 2014).

Bu çalışmada da ise analiz sonucunda, ölçeğin Cronbach Alpha değeri .85 bulunmuştur. Faktörlere göre Cronbach'ın Alpha, dijital okuryazarlık için .85; dijital hukuk için .75; dijital hak ve sorumluluklar için .89; dijital iletişim için .80; dijital güvenlik için .51; dijital ticaret için .82; dijital iletişim için .80; dijital etik için .54 ve dijital sağlık için .63 şeklindedir.

Siber Zorbalık Ölçeği

Arıcak, Kınay ve Tanrıku (2012) tarafından geliştirilen ölçek 24 maddeden oluşan dördümlü skala üzerinden yanıtlanan bir ölçektir (Hiçbir Zaman, Bazen, Çoğu Zaman, Her Zaman). "Her zaman" 4; "Çoğu Zaman" 3; "Bazen" 2; "Hiçbir Zaman" 1 puan olarak değerlendirilmiştir. Böylelikle ölçekten en fazla 96, en düşük 24 puan alınabilir.

Puanlar Yükseldikçe siber zorbalık düzeyi de artmaktadır. Ölçek için yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach's Alpha katsayısı 0.95 ve test-tekrar test katsayısı 0,70 bulunmuştur (Arıcak, Kınay ve Tanrıku, 2012). Bu Çalışmada da ölçeğin güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach's alpha katsayısı 0.95 olarak bulunmuştur.

Veri Analiz İşlemleri

Verilerden geçerli sonuçların elde edebilmek için, verilerin kalitesinin incelenmesi, yani nitelikli verilerle çalışılmak önemlidir. Bunlardan ilki verilerin hatasızlığının incelenmesidir. Verilerin hatasızlığını incelemek için frekanslar ve betimsel istatistikler incelenmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Ayrıca çalışmada kayıp değerlere, araştırmanın sonucunu etkilememek için katılımcının ölçekten aldığı puanların ortalama değeri verilmiştir.

Ölçeklerdeki ters maddeler doğru kodlandıktan sonra verilerin analiz için gerekli varsayımları karşılayıp karşılamadığı kontrol edilmiştir. Bu amaçla ilk olarak verilerde hem ölçeklerin genelinde hem de alt boyutlarında aykırı değerlerin olup olmadığı kontrol edilmiştir. Araştırmanın verilerinde aykırı değerleri ayıklamak için saplı kutu grafiklerine (box plot) bakılmıştır. Daha sonra aykırı değerler tek tek veri setinden çıkartılıp analizler tekrarlanmıştır. Aykırı değerler atıldıktan sonra 380 katılımcının verileriyle analize devam edilmiştir.

Yapılan normallik testlerinde dağılımın normallik varsayımlarını karşılayıp karşılamadığını anlamak için öncelikle çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakılmıştır. Çarpıklık ve basıklık katsayılarının ($\pm 1,5$) sınırları içine yer aldığı görülmüştür. Daha sonra normal dağılım eğrisinin incelenebileceği histogram grafiklerine bakılmış ve dağılım eğrisinin normale yakın olduğu görülmüştür. Bu sonuçlardan dağılımın normallik varsayımlarını karşıladığını ve normal dağıldığını belirtmek mümkündür.

Araştırmada bazı bağımsız değişkenler için yeterli sayıya ulaşamamıştır. Çalışmada yeterli sayıda internet kullanma beceri düzeyi düşük olan katılımcılara ulaşamadığından düşük ve orta düzey katılımcılar yeni bir grupta birleştirilmiştir. Yeterli sayıya ulaşamayan bir diğer değişken günlük 0-1 saat arası internet kullanan kişilerdir. Bu yüzden günlük 0-1 saat arası internet kullanan katılımcılar ile günlük 1-2 saat arası internet kullanan katılımcılar birleştirilerek günlük 0-2 saat arası internet kullanan yeni bir grup elde edilmiştir.

Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin aralarındaki ilişkiye bakabilmek için tek değişkenli varyans analizi (ANOVA) ve T testi kullanılmıştır. İki'den fazla grubu karşılaştırmak için çoklu karşılaştırma testlerinden Scheffe ve Tamhane testi kullanılmıştır. Katılımcıların dijital vatandaşlık puanlarının siber zorbalık puanlarını anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla basamaklı (stepwise) regresyon analizi kullanılmıştır. Basamaklı regresyon analizine veya modeline, yordanan bağımlı değişkeni anlamlı düzeyde yordayabilen bağımsız değişkenler dahil edilmekte, diğer değişkenler model dışında bırakılmaktadır. Modele dahil edilen bağımsız değişkenler bağımlı değişkendeki varyansı açıklayabilme oranlarına göre sıralanır (Büyüköztürk, 2014).

Basamaklı regresyon analizi yapabilmek için bazı varsayımların karşılanması gerekmektedir: çok değişkenli normalliğin ve doğrusallığın sağlanması, çoklu bağlantı sorunun olmaması. Yapılan analizler sonucunda normallik ve doğrusallığın sağlandığı, değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunun olmadığı görülmüştür. Ayrıca değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Katsayısı (r) hesaplanarak belirlenmiştir. Araştırmada analizlerde anlamlılık düzeyi .05 olarak belirlenmiştir.

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 25.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın analiz aşamasından önce veri seti kontrolü sağlanmaktadır. Veri setinin kontrolü ile hata kontrolü veya sorunların tespiti yapıp analize uygun hale getirilir.

Ölçekte yer alan sorularda ters maddeler için gerekli düzenlemeler yapıp ilk aşama tamamlanmıştır. Araştırma için oluşturulan anket katılımcılara online ulaştırıldığı için soru yanıtlarında boş bırakılmamıştır. Veri setinde hatalı kodlama tespitinin sağlanması için en küçük ve en büyük değerler ile kontrol sağlanmıştır.

Araştırmada kullanılan dijital vatandaşlık ölçeği ve alt boyutları ile siber zorbalık tutum ölçeğinin güvenilirlik analizi test etmek amacıyla Cronbach Alpha değerleri kontrol edilmiştir. Tablo 1’de yer alan güvenilirlik katsayıları doğrultusunda dijital vatandaşlık ölçeği ve alt boyutları ile siber zorbalık tutum ölçeği $0,50 < \alpha < 0,85$ arasında olduğu görülmektedir. Buna göre cronbach alpha değerleri 0,40’tan büyük olmasından dolayı ölçeklerin güvenilir olduğu görülmektedir (Lorcu,2015:208)

Tablo 2: Ölçeklerin Güvenirlik Analizi

Ölçek	Cronbach’s Alpha Değeri (Güvenirlik Katsayısı)
Dijital Vatandaşlık Ölçeği	.801
Dijital İletişim	.781
Dijital Erişim	.790
Dijital Okuryazarlık	.802
Dijital Sağlık	.710
Dijital Güvenlik	.750
Dijital Etik	.970
Dijital Hak ve Sorumluluklar	.713
Dijital Hukuk	.743
Dijital Ticaret	.779
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	.793

BULGULAR

Tablo 3: Siber Zorbalık Ölçeği Puanları İçin Betimleyici İstatistik Değerleri

Boyutlar	n	Min	Maks.	\bar{x}	ss	Çarpık.	Basık.
Siber Zorbalık Ölçeği	380	5,75	7,00	5,9447	,29211	1,195	1,019

Tablo 3 incelendiği zaman Siber Zorbalık Ölçeği puanlarının çarpıklık ve basıklık değerlerinin 1,5 ve -1,5 aralığında olduğu ve normal bir dağılım gösterdiği görülmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007).

Tablo 4: Dijital Vatandaşlık Ölçeği Puanları İçin Betimleyici İstatistik Değerleri

Boyutlar	n	Min	Maks.	\bar{x}	ss	Çarpık.	Basık.
Dijital Vatandaşlık	380	2,61	4,76	3,9125	,39216	-,224	-,174
Dijital İletişim	380	1,00	5,00	3,5809	,88832	-,619	,323
Dijital Erişim	380	1,67	5,00	3,9579	,75841	-,513	,078
Dijital Okuryazarlık	380	1,33	5,00	3,7202	,76135	-,177	-,377
Dijital Güvenlik	380	1,33	5,00	3,2316	,61796	-,132	,288
Dijital Etik	380	3,00	5,00	4,6289	,46770	-1,411	1,445
Dijital Hak Ve Sorumluluk	380	1,50	5,00	4,0967	,56912	-,511	,883
Dijital Hukuk	380	1,00	5,00	4,4684	,63302	-1,300	1,269
Dijital Sağlık	380	1,00	5,00	3,6658	,92855	-,136	-,731
Dijital Ticaret	380	1,00	5,00	3,9184	,85272	-,841	1,040

Tablo 4 incelendiği zaman hem Dijital Vatandaşlık Ölçeği toplam puanlarının hem de alt boyutları puanlarının çarpıklık ve basıklık değerlerinin 1,5 ve -1,5 aralığında olduğu ve normal bir dağılım gösterdiği görülmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007).

Tablo 5: Dijital Vatandaşlık Ve Siber Zorbalık Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşım Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	n	\bar{x}	ss	Sh_x	t testi		
						t	sd	p
Siber Zorbalık	Erkek	98	6,0026	,33192	,03353	2,287	378	,023
	Kadın	282	5,9246	,27474	,01636			
Dijital Vatandaşlık	Erkek	98	3,9329	,35257	,03561	,597	378	,551
	Kadın	282	3,9054	,40537	,02414			

Tablo 5 incelendiği zaman Dijital Vatandaşlık ve Siber Zorbalık Ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşım farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre katılımcıların siber zorbalık düzeylerinin cinsiyete değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterirken ($p < 0.05$), dijital vatandaşlık düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0.05$). Sonuç olarak erkeklerin siber zorbalık düzeylerinin kadınlara göre daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu söylenebilir.

Tablo 6: Dijital Vatandaşlık Ve Siber Zorbalık Ölçeği Puanlarının Algılanan İnternet Kullanım Becerisi Değişkenine Göre Farklılaşım Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	n	\bar{x}	ss	Sh_x	t testi		
						t	sd	p
Siber Zorbalık	Orta	215	5,9163	0,27867	0,019	-2,179	378	,030
	Yüksek	165	5,9818	0,30564	0,02379			
Dijital Vatandaşlık	Orta	215	3,7922	0,38002	0,02592	-7,277	378	,000
	Yüksek	165	4,0692	0,35113	0,02734			

Tablo 6 incelendiğinde Dijital Vatandaşlık ve Siber Zorbalık Ölçeği puanlarının algılanan internet kullanım becerisi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşım farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre katılımcıların hem siber zorbalık hem de dijital vatandaşlık düzeylerinin algılanan internet kullanma becerisi değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($p < 0.05$). Sonuç olarak algılanan internet kullanma becerisini yüksek seviyede algılayan katılımcıların hem siber zorbalık düzeylerinin hem de dijital vatandaşlık düzeylerinin internet kullanma becerisini orta düzeyde algılayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu söylenebilir.

Tablo 7: Dijital Vatandaşlık Ve Siber Zorbalık Ölçeği Puanlarının Çalışma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşım Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	\bar{X}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p	Anlamlı fark
Siber Zorbalık	Öğrenci (A)	66	6,01	,312	G.arası	,42	2	,214	2,53	,08	
	Çalışan (B)	247	5,93	,292	G.içi	31,91	377	,085			
	Diğer(C)	67	5,91	,260	Toplam	32,33	379				
Dijital Vatandaşlık	Öğrenci (A)	66	4,02	,395	G.arası	1,26	2	,632	4,18	,01	A-C
	Çalışan (B)	247	3,90	,379	G.içi	57,02	377	,151			
	Diğer(C)	67	3,82	,415	Toplam	58,28	379				

Tablo 7 incelendiğinde Dijital Vatandaşlık ve Siber Zorbalık Ölçeği puanlarının çalışma durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşım farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda sadece Dijital Vatandaşlık puanlarının çalışma durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir

farklılık gösterdiği görülürken ($F_{(2,377)}=2,53; p<.05$), Siber Zorbalık Ölçeği puanlarının çalışma durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($F_{(2,377)}=4,18; p>.05$). Dijital vatandaşlık puanlarının hangi alt gruplar arasında anlamlı farklılık gösterdiği incelendiğinde ise sadece öğrenci ve diğer gruplar arasında öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir.

Tablo 8: Dijital Vatandaşlık Ve Siber Zorbalık Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşım Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	\bar{X}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p	Anlamlı Fark
Siber Zorbalık	18-25 (A)	78	6,02	,307	G.arası	1,39	2	0,69	8,5	0	A-C, B-C
	26-35 (B)	150	5,97	,298	G.içi	30,94	377	0,08			
	36-50 (C)	152	5,87	,262	Toplam	32,33	379				
Dijital Vatandaşlık	18-25 (A)	78	4,01	,384	G.arası	1,49	2	0,74	4,97	0,007	A-C
	26-35 (B)	150	3,92	,368	G.içi	56,7	377	0,15			
	36-50 (C)	152	3,84	,408	Toplam	58,28	379				

Tablo 8 incelendiğinde Dijital Vatandaşlık ve Siber Zorbalık Ölçeği puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşım farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda katılımcıların hem siber zorbalık hem de dijital vatandaşlık düzeylerinin yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($p<0.05$).

Katılımcıların siber zorbalık düzeyleri incelendiğinde 18-25 yaş ve 36-50 yaş aralığında olan gruplar arasında 18-25 yaş aralığında olan grup aleyhine anlamlı bir fark olduğu görülürken, 26-35 ve 36-50 yaş aralığı gruplarda arasında ise 26-35 yaş aralığında olan grup aleyhine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Yani katılımcıların yaşları arttıkça siber zorbalık düzeylerinin düştüğü söylenebilir. Katılımcıların dijital vatandaşlık düzeyleri incelendiğinde sadece 18-25 yaş aralığında olan grup ile 36-50 yaş aralığında olan grup arasında 18-25 yaş aralığında olan grup lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Tablo 9 Dijital Vatandaşlık Ve Siber Zorbalık Ölçeği Puanlarının Günlük İnternet Kullanma Süresi Değişkenine Göre Farklılaşım Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	\bar{X}	ss	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p	Anlamlı fark
Siber Zorbalık	0-2 saat	66	5,87	,249	G.arası	,469	2	,23	2,77	,06	
	2-5 saat	161	5,93	,274	G.içi	31,871	377	,08			
	5 saatten fazla	153	5,97	,321	Toplam	32,339	379				
Dijital Vatandaşlık	0-2 saat	66	3,62	,346	G.arası	7,064	2	3,53	25,99	,00	A-B, A-C
	2-5 saat	161	3,92	,390	G.içi	51,223	377	,13			
	5 saatten fazla	153	4,01	,353	Toplam	58,287	379				

Tablo 9 incelendiğinde Dijital Vatandaşlık ve Siber Zorbalık Ölçeği puanlarının günlük internet kullanma süresi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşım farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda sadece Dijital Vatandaşlık puanlarının günlük internet kullanma süresi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği görülürken ($F_{(2,377)}=25,99; p<.05$), Siber Zorbalık Ölçeği puanlarının günlük internet kullanma süresi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($F_{(2,377)}=2,77; p>.05$). Dijital vatandaşlık puanlarının hangi alt gruplar arasında anlamlı farklılık gösterdiği incelendiğinde ise günlük 0-2 saat arası internet kullanan grup ile günlük 2-5 saat arası internet kullanan grup

arasında günlük 2-5 saat arası internet kullanan grup lehine yine günlük 0-2 saat arası internet kullanan grup ile günlük 5 saatten fazla internet kullanan grup arasında ise günlük 5 saatten fazla internet kullanan grup lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Sonuç olarak günlük internet kullanım süresi arttıkça dijital vatandaşlık puanlarının arttığı söylenebilir.

Tablo 10 Değişkenler Arasındaki İlişiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1-Siber zorbalık	1										
2-Dijital vatandaşlık	-,101*	1									
3-Dijital iletişim	,175**	,564**	1								
4-Dijital erişim	,100*	,688**	,406**	1							
5-Dijital okuryazarlık	-,051	,738**	,380**	,681**	1						
6-Dijital güvenlik	,016	,249**	-,066	,057	,028	1					
7-Dijital etik	-,187**	,335**	,023	,040	,049	,174**	1				
8-Dijital hak ve sorumluluk	-,116*	,651**	,199**	,341**	,344**	,166**	,247**	1			
9-Dijital hukuk	-,244**	,329**	-,038	-,011	,041	-,035	,242**	,351**	1		
10-Dijital sağlık	-,290**	,236**	-,066	-,080	-,080	,127*	,170**	,090	,039	1	
11-Dijital ticaret	,065	,641**	,356**	,478**	,438**	,075	,111*	,363**	,079	-,041	1

** $p < .01$; * $p < .05$

Tablo 10 incelendiğinde değişkenler arasındaki ilişiyi belirlemek üzere Pearson korelasyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Siber Zorbalık Ölçeği ile Dijital Vatandaşlık Ölçeği arasında negatif yönlü düşük düzeyde ($r = -.101^*$) anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p < .01$). Yani katılımcıların dijital vatandaşlık puanları arttıkça siber zorbalık puanlarının düştüğü söylenebilir.

Ayrıca Siber Zorbalık Ölçeği ve Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nin alt boyutlarından dijital etik ($r = -.187^{**}$), dijital hak ve sorumluluk ($r = -.116^*$), dijital hukuk ($r = -.244^{**}$), ve dijital sağlık ($r = -.290^{**}$) arasında da negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p < .01$).

Siber Zorbalık Ölçeği ve Dijital Vatandaşlık Ölçeği'nin alt boyutlarından dijital iletişim ($r = .175^{**}$) ve dijital erişim ($r = .100^*$) arasında pozitif yönlü düşük düzeyde bir ilişkinin olduğu görülürken, dijital okuryazarlık ($r = .051$), dijital güvenlik ($r = .016$), ve dijital ticaret ($r = .065$), arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 11 Siber Zorbalığın Yordanmasına İlişkin Basamaklı Regresyon Analizi Sonuçları

Basamak	Seçilen yordayıcı değişken	β	Yordama gücü (R)	Açıklanan varyans (R^2)
Sabit		31,592		
1	Dijital sağlık	-,694	,290 ^a	,082
2	Dijital hukuk	-,769	,371 ^b	,133
3	Dijital iletişim	,536	,400 ^c	,153
4	Dijital okuryazarlık	-,882	,420 ^d	,168
5	Dijital erişim	,637	,438 ^e	,182
6	Dijital etik	-,529	,448 ^f	,188

Tablo 11 incelendiğinde dijital vatandaşlık ölçeğinin alt boyutları (dijital sağlık, dijital hukuk, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital erişim ve dijital etik) kullanılarak katılımcıların siber zorbalık puanlarındaki varyansın %18,8'ini açıkladığı görülmektedir. Tablo 11'de basamaklı regresyon analizine ait varyans analizi sunulmuştur.

Tablo 12: Siber Zorbalığın Yordanmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Basamak	Varyansın kaynağı	KT	sd	KO	F	p
1	Regresyon	212,456	1	212,456	35,528	,000 ^b
	Artık(Residual)	2320,252	388	5,980		
2	Regresyon	349,265	2	174,633	30,952	,000 ^c
	Artık(Residual)	2183,442	387	5,642		
3	Regresyon	404,775	3	134,925	24,475	,000 ^d
	Artık(Residual)	2127,933	386	5,513		
4	Regresyon	447,191	4	111,798	20,639	,000 ^e
	Artık(Residual)	2085,516	385	5,417		
5	Regresyon	486,876	5	97,375	18,277	,000 ^f
	Artık(Residual)	2045,832	384	5,328		
6	Regresyon	507,811	6	84,635	16,008	,000 ^g
	Artık(Residual)	2024,897	383	5,287		

Tablo 12 incelendiğinde, Tablo 11’de verilmiş olan basamaklı regresyon analizinin 6 basamağının anlamlı olduğu görülmektedir (Bknz. Tablo 11). Katılımcıların siber zorbalık düzeyleri için yapılan basamaklı regresyon analizi 6 basamakta gerçekleşmiştir. Yapılan basamaklı regresyon analizleri sonucuna bakıldığı zaman dijital sağlık varyansın %8,2’sini, dijital hukuk varyansın %5,1’ini, dijital iletişim varyansın %2’sini, dijital okuryazarlık varyansın %1,5’ini, dijital erişim varyansın %1,4’ünü ve dijital etik ise varyansın %0,6 sını açıklamaktadır. Bu analiz sonuçlarına göre regresyon eşitliğine 6 değişkenin önemli yordayıcı olarak girdiği ve toplam varyansın %18,8 açıkladığı görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın şekilde kullanılması ve birçok işlemin internet üzerinden yapılabilir olması dijital vatandaşlık kavramını gündeme getirmiştir. Bu durum beraberinde internet teknolojileri ile ilgili sorunların da artmasına yol açmıştır. Siber zorbalık sorunları da bunlardan biridir. Dijital ortamları ihtiyaçları doğrultusunda kullanabilen dijital vatandaşlar bu ortamlarda yararlı içerikleri kullanabilecekleri gibi siber zorbalığın hedefi ya da uygulayıcısı haline de gelebilmektedirler. Bu çalışma da yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital vatandaşlık becerilerini belirleyerek, siber zorbalık davranımları ile dijital vatandaşlık becerileri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. İlişkisel tarama modelinin esas alındığı çalışmanın verileri araştırmanın amacına yönelik oluşturulan “Sosyo-Demografik Form” ile “Dijital Vatandaşlık Ölçeği” ve “Siber Zorbalık Tutum Ölçeği” ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler, istatistiki analiz yöntemi ile incelenmiştir. Araştırmanın sonunda elde edilen bulgular bu kapsamda yapılmış diğer araştırma bulguları ile benzerlik göstermekle birlikte bazı noktalarda farklılaşmaktadır.

Araştırmanın sonunda, yetişkinlerin siber zorbalık düzeylerinin yaşa göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu çalışmada, yetişkinlerin yaşları arttıkça siber zorbalık düzeyleri azalmıştır. Siber zorbalık ve yaş arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalara bakıldığında ise siber zorbalık mağduriyetinin her yaşta görülebildiği tespit edilmiştir (Aytaç, 2020: 43). Bu bağlamda araştırmalarda siber zorbalık ile yaş arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir (Pamuk ve Bavlı, 2013; Yaman ve Sönmez, 2015; Sabancı, 2018). Bu sonuca karşın Taştekin (2016) 14-17 yaş aralığında oluşan örneklem ile yürüttüğü çalışmasında 14 yaşındaki ergenlerin 17 yaşındakilere kıyasla daha düşük siber zorbalık eğiliminde olduklarını tespit etmiştir.

Araştırmanın sonunda, yetişkinlerin siber zorbalık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği; erkeklerin siber zorbalık düzeylerinin kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Literatürde siber zorbalık davranışı ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalarda birbirinden farklı sonuçlar elde edilmiştir (Aytaç 2020, s. 41). Buna göre bazı araştırmalarda erkeklerin kadınlara kıyasla daha çok siber zorbalık deneyimi yaşadıkları bulgulanmıştır (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Ang ve Goh, 2010; Sabancı, 2018). Bazı araştırmalarda ise siber zorbalık davranışı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Williams ve Guerra, 2007; Slonje ve Smith, 2008; Çivilidağ ve Cooper, 2013).

Araştırmanın sonunda, yetişkinlerin siber zorbalık düzeyleri algılanan internet kullanım becerisine göre anlamlı farklılık gösterirken; günlük internet kullanma süresine göre anlamlı bir farklılık göstermediği; algılanan internet kullanma becerisini “yüksek” seviyede algılayan katılımcıların internet kullanma becerisini “orta” düzeyde algılayan katılımcılara oranla daha fazla siber zorbalık düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Diğer taraftan araştırmalarda internet kullanma sıklığı ile siber zorbalık arasında da bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre interneti daha fazla kullananların siber zorba olma ve mağdur olma riskinin daha fazla arttığı ortaya konulmuştur (Ybarra ve Mitchel, 2004).

Araştırmanın sonunda, yetişkinlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Bu bulgu literatür ile örtüşmektedir. Samsa-Yetik ve Keser (2014), İşman ve Güngören (2014), Sakallı ve Çiftçi (2016)’da dijital vatandaşlık düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulmamışlardır.

Araştırmanın sonunda, yetişkinlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Araştırmanın sonucuna göre, 18-25 yaş arasındaki katılımcıların dijital vatandaşlık düzeyi diğerlerine göre daha fazladır. Bu bulgu da literatür ile örtüşmektedir. Tatlı ve Çoklar (2018)’in araştırmasında da 25 yaş altı katılımcıların dijital vatandaşlık düzeylerinin diğer katılımcılara göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ve 25 yaş altının dijital vatandaşlık düzeyinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Araştırmanın sonunda, yetişkinlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin algılanan internet kullanım becerisine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Algılanan internet kullanma becerisini “yüksek” olan katılımcıların, “orta” düzeyde algılayan katılımcılara göre dijital vatandaşlık becerilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Araştırmanın sonunda, yetişkinlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin ve günlük internet kullanma süresine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği; günlük internet kullanım süresi arttıkça dijital vatandaşlık puanlarının arttığı görülmüştür. İşman ve Güngören (2014)’in çalışması da bu bulgu ile paralellik göstermektedir. Bu araştırmada da katılımcıların günlük internet kullanım süresi arttıkça, dijital vatandaşlık düzeyleri artmaktadır.

Araştırmanın sonunda, dijital vatandaşlık becerileri ile siber zorbalık tutumu arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre dijital vatandaşlık becerileri artarken siber zorbalık azalmaktadır. Nazik ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan araştırma sonuçları bu bulguyu destekler niteliktedir. Araştırmacılar dijital vatandaşlık düzeyi ile siber zorbalık eğilimi arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında dijital vatandaşlık düzeyinin artmasıyla siber zorbalık eğiliminin düştüğünü bulmuşlardır. Bu sonucun aksine Çiftçi ve Sakallı (2016) sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyi ile siber zorbalık eğitimi arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında dijital vatandaşlık yeterliliğinin siber zorbalık davranımının önemli bir yordayıcısı olduğunu bulmuşlardır. Araştırmada sıkça internet kullanan dijital vatandaşların internet üzerinden kendi ihtiyaçları doğrultusunda yaptıkları faaliyetlerinin siber zorbalık davranımını beraberinde getirdiği belirtilmektedir.

Araştırmada dijital vatandaşlık ölçeği alt boyutu olan dijital iletişim ile siber zorbalık tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesinin sonucunda dijital iletişim ile siber zorbalık tutumu arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre dijital iletişim artarken siber zorbalık da artmaktadır. Bu bulgu literatürdeki diğer araştırma bulgularıyla desteklenmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi iletişimi sürecini kolaylaştırmış ve iletişimin içeriğini değiştirmiş (Hvass ve Munar, 2012, s. 93) ve dijital iletişim kavramını ortaya çıkarmıştır. Dijital iletişim elektronik ortamda dijital araçları kullanarak bilgi alışverişi yapabilme becerisidir (Aydemir 2019, s. 17). Bu becerinin art niyetli olarak kullanılması siber zorbalık eğilimini arttırmaktadır (Öztürk, 2019: 87). Dijital iletişim ise kullanıcılara farklı seçenekler sunmaktadır. Bu avantajlardan biri de sosyal medya üzerinden anonim hesap açma avantajıdır. Özellikle sosyal medya platformlarında anonim hesaplar veya sahte hesaplar kullanıcılar açısından tehlike oluşturmaktadır. Kullanıcılar sosyal ortamlarda tanımadıkları kişiler ile ticari bilgilerini paylaşmakta ve böylece dolandırıcılığa maruz kalmaktadırlar (Yılmaz 2019, s. 10).

Araştırmada dijital erişim ile siber zorbalık tutumu arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Yani dijital erişim arttıkça siber zorbalık düzeyi de artmaktadır. Literatürde ve farklı araştırmalarda bu bulguyu destekleyen ve desteklemeyen nitelikte sonuçlara ulaşmak mümkündür. Dijital erişim, vatandaşların çevrimiçi ortamlara tam katılımı olarak açıklanmaktadır (Aydemir 2019, s. 17). Açıkül’e göre dijital erişimi arttırmaya yönelik devlet desteği ve altyapı hizmetleri, teşvikler, ulusal eğitim stratejisi ve maliyet ve fiyat standartizasyonu çalışmaları ile dijital erişim artırılabilir ve dijital vatandaşlığın artması ile siber zorbalık düzeyinin azalacağı öngörülebilir. Öte yandan Dijital erişimi yüksek vatandaşların internet faaliyetleri, onları hem siber zorbalığın hedefi haline getirebilir hem de düşük de olsa siber zorba olma ihtimali ortaya çıkabilir ise de bilgi

teknolojilerine erişim artmadan dijital vatandaş olmak da mümkün değildir. Bu sebeple dijital erişimin toplumsal olarak eşit sağlanması da desteklenmelidir.

Araştırma kapsamında dijital vatandaşlık ölçeği alt boyutu olan dijital okuryazarlık ile siber zorbalık tutumu arasındaki ilişki incelendiğinde dijital okuryazarlık ile siber zorbalık tutumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Literatürde yer alan bilgiler ise genellikle dijital okuryazarlık düzeyinin siber zorbalık tutumunu azalttığı yönündedir. Bu araştırmalardan birinde Kozan ve Özerk (2019) bilgisayar öğretmenliği bölümü okuyan öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ile siber zorbalık duyarlılıklarını inceledikleri çalışmalarında öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyi ile siber zorbalık duyarlılığı arasında pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Buna göre öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyinin artmasıyla siber zorbalık duyarlılığı artmaktadır. Öğretmen adaylarının bilgi ve iletişim teknolojilerine yönelik bilgisinin artmasının adayların siber zorbalık konusundaki farkındalıkları artırmakta ve bu durum siber zorbalığın azalmasına neden olmaktadır. Aynı şekilde Narin ve Ünal (2016) da dijital medya okuryazarlığının siber zorbalığı engellemede etkili bir yöntem olacağını belirtmektedirler. Çünkü dijital okuryazarlık bireyin bilgi ve iletişim teknolojilerini etkili bir şekilde kullanmayı öğrenmesi bu teknolojileri yaşamında karşılaştığı sorunları çözmesini sağlayacak ve kişisel gelişimine katkı sağlayarak toplumsal üretim ve katılımını destekleyecek şekilde ahlaki, yasal ve güvenli olarak kullanma becerisidir (Özerbaş ve Kuralbayeva, 2018: 16). Bu becerilere sahip olan bireyin siber zorbalık konusunda farkındalığa sahip olarak siber zorbalık eylemine başvurmayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada dijital hukuk ile siber zorbalık tutumu arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Dolayısıyla dijital hukuk becerisi artarken siber zorbalık düzeyi azalmaktadır. Dijital hukuk teknoloji kullanılmasını düzenleyen yasal nitelikli düzenlemelerdir (Bailey ve Ribble, 2007). Fiziksel ortamları düzenleyen kanunlar dijital ortamlarda da geçerlidir ve fiziksel ortamda suç kabul edilen davranışlar dijital ortamlarda da suç kabul edilmektedir. Dijital vatandaşlar da dijital ortamlarda geçerli olan kanunları bilmektedirler (Yılmaz, 2019: 13). Buna göre dijital ortamlarda gerçekleştirilen eylemlerin hukuki sorumluluğunu bilen kullanıcıların bu bilgiyi dijital vatandaşlık becerilerine uygun kullandıkları söylenebilir.

Araştırmada dijital vatandaşlık ölçeği alt boyutları olan dijital güvenlik ile siber zorbalık tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken; dijital etik ve dijital hak ve sorumluluklar ile siber zorbalık tutumu arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuçları birlikte tartışmak mümkündür. Dijital güvenlik, dijital etik ve dijital hak ve sorumluluklar iç içe geçmiş bir yapıya sahiptir. Buna göre her birey kendi dijital güvenliğini ve gizliliğini sağlamalıdır. Bu noktada dijital güvenlik ve gizlilik bireyin hak ve sorumluluğundadır. Birey dijital güvenliğini ve gizliliğini ihlal eden bir durumla karşılaşması halinde bununla ilişkili olarak hukuki yollara başvurmaktadır. Böylece birey hukuki yoldan hakkını arayarak kendi güvenliğini ve gizliliğini ihlal eden kişiye yaptırım uygulatabilmektedir. Bu noktada bu üç boyut dijital güvenlik boyutu altında toplanmaktadır (Nazik ve ark., 2020, 171). Dijital ortamlar kendisine has ortamlar olduğu için bu alanda farklı etik sorunlar ortaya çıkmakta ve bilişim teknolojilerinde yaşanan yenilikler önceki etik normların geride kalmasına neden olmaktadır (Dedeoğlu, 2001: 4). Dijital ortamlarda önce fiili durum ortaya çıkmakta fiili durumun suç teşkil etmesi halinde ise ilgili dijital etik norm oluşmaktadır. Dijital etik normun ihtiyacı karşılamaması ya da uygulamada boşlukların bulunması durumunda ise siber zorbalık engellenememektedir. Ayrıca dijital güvenlik seviyesi yüksek olan kişiler dijital platformlara giriş yaptıklarında kendi güvenlikleri için birçok güvenlik önlemine başvurmakta ve kendilerini dijital ortamdan kaynaklanacak olumsuzluklara karşı kurmaktadır. Dijital güvenlik düzeyi yüksek olan kullanıcılar bu önlemler ile başka kullanıcılara zarar verebileceklerini düşünmektedirler. Bu durum kullanıcıların siber zorbalık eğilimini artırmaktadır (Öztürk, 2019: 88). Bu durum Sakallı (2015) tarafından yapılan araştırma bulgularıyla da desteklenmektedir. Söz konusu araştırmada dijital güvenlik ve dijital etik alt boyutları ile siber zorbalık arasındaki pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu belirtilmektedir.

Araştırmada dijital vatandaşlık ölçeği alt boyutu olan dijital sağlık ile siber zorbalık tutumu arasındaki ilişkiye bakıldığında, dijital sağlık ile siber zorbalık tutumu arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre dijital sağlık becerisi artarken siber zorbalık tutumu azalmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile beraber birçok teknolojik cihaz günlük yaşamdaki yerini almıştır. Bu cihazlar insan hayatını pek çok noktada kolaylaştırıyor olsa da uygun olmayan kullanımından kaynaklı psikolojik ve fiziksel sorunlara yol açmaktadır. Dijital ortamların sağlık faktörü genellikle olumsuzdur. Dijital araçlar özellikle online teknolojiler kullanılırken hem ruhsal hem fiziksel riskler ile karşılaşmaktadır. Bu risklerin başında kas ve iskelet rahatsızlıkları, oyun ve internet bağımlılığı gibi farklı sağlık problemleri gelmektedir. Dijital vatandaş ise dijital ortamlardan kaynaklanan psikolojik sorunların farkında olmalıdır (Çubukçu ve Bayzan, 2013: 157).

Araştırmada ayrıca dijital vatandaşlık ölçeği alt boyutu olan dijital ticaret ile siber zorbalık tutumu arasındaki ilişkiye bakıldığında dijital ticaret ile siber zorbalık tutumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Kircova (2002, ss. 29-32) internet teknolojilerinin insan hayatına kattığı avantajları açıklarken bireyselleştirilmiş mal ve hizmetin çevrimiçi ortamlardan kolay şekilde temin edilmesine dikkat çekmektedir. Buna göre bireyin çevrimiçi ortamlarda kendisi için tasarlanmış bir mal ve hizmeti sipariş etmesi internet ortamını bambaşka bir sektöre dönüştürmektedir. Dijital bir vatandaşın dijital ortamlarda ticari faaliyetlerini yerine getirirken güvenlik ilkelerine uyuması gerekmektedir. Aksi durumda çevrimiçi ortamlar dijital vatandaşın farklı risklerle karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır (Çubukçu ve Bayzan, 2013: 156).

5. 2. Sonuçlar

Yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital vatandaşlık becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

- Yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital vatandaşlık becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.
- Yetişkinlerin siber zorbalık düzeyleri yaşa, cinsiyete ve algılanan internet kullanım becerisine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülürken; günlük internette harcanan süreye göre istatistiki olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.
- Yetişkinlerin dijital vatandaşlık becerileri yaşa, algılanan internet kullanım becerisine ve günlük internette harcanan süreye göre anlamlı farklılık gösterdiği görülürken; cinsiyete göre istatistiki olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.
- Dijital vatandaşlık becerisinin alt boyutu olan dijital iletişim ve dijital erişim, dijital etik, dijital hak ve sorumluluk, dijital hukuk ve dijital sağlık ile siber zorbalık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülürken; dijital okuryazarlık, dijital güvenlik ve dijital ticaret ile siber zorbalık tutumu arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür.
- Yetişkinlerin dijital vatandaşlık becerilerinin, siber zorbalık düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Y., Sahin, Y. L., & Eristi, B. 2010. Cyberbullying victimization among Turkish online social utility members. *Journal of Educational Technology & Society*, 13(4), 192-201.
- Akkuş, D. E. 2017. Türkiye'deki Azınlıkların Dijital Vatandaşlık Pratikleri. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ang, R. P., & Goh, D. H. 2010. Cyberbullying among adolescents: The role of affective and cognitive empathy, and gender. *Child Psychiatry & Human Development*, 41(4), 387-397.
- Arıcak, O. T., Kınay, H. & Tanrıkulu, T. 2012. Siber Zorbalık Ölçeğinin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 101-114.
- Aydemir, M. 2019. Yenilenen sosyal bilgiler dersi öğretim programının dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 15-38.
- Aytaç, Ö. 2020. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve İnternet Bağımlılığı Düzeyinin, Ebeveynlerle İletişim ve Akranlarla İlişkiler Açısından İncelenmesi: İzmir Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Bailey, G., & Ribble, M. 2007. *Digital citizenship in schools*. Eugene, OR: International Society for Technology in Education.
- Coyne, I., Chesney, T., Logan, B., & Madden, N. 2009. Griefing in a virtual community: An exploratory survey of second life residents. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of psychology*, 217(4), 214-221.

- Çiftçi, S., & Sakallı, 2016. H. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 6(2), 100-119.
- Çivilidağ, A., & Cooper, H. T. 2013. Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: Niğde ili örneği. *International Journal of Social Science*, 6(1), 497-511.
- Çubukcu, A., & Bayzan, Ş. 2013. Türkiye’de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5, 148-174.
- Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. 2007. Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (27), 31-42
- Eroğlu, Y. 2011. Koşullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları, İnternet Kullanım Sıklığı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Fırat, M., & Ayran, G. 2016. Üniversite öğrencileri arasında sanal zorbalık. *TAF Preventive Medicine Bulletin*. 15(4): 322-329.
- Görmez, E. 2016. Öğretmen Adaylarının” Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları” Hakkındaki Görüşleri (Bir Durum Çalışması). *Electronic Turkish Studies*, 11(21), 125-144.
- Greenhow, C. 2010. A New Concept Of Citizenship For The Digital Age. *Learning & Leading with Technology*, 37 (6), 55-63
- Hinduja, S. & Patchin, J.W. (2014). *Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying*, 2. Baskı, Corwin, Amerika
- Hines, H. N. 2011. Traditional bullying and cyber-bullying: are the impacts on self-concept the same? *Doctoral dissertation*, United States: Western Carolina University.
- Horzum, M.B ve Ayas, T. 2014 Orta Öğretim Öğrencilerin Psikolojik Belirtilere Göre Sanal Zorba ve Sanal Mağdur Düzeylerinin Yordanması. *Online Journal Of Technology Addiction and Cyberbullying*, 1(2), 21-36.
- Hvass, K. A., & Munar, A. M. 2012. The takeoff of social media in tourism. *Journal of vacation marketing*, 18(2), 93-103.
- Isman, A., & Canan Gungoren, O. 2014. Digital citizenship. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 13(1), 73-77.
- Karaduman, H., & Öztürk, C. 2014. Sosyal Bilgiler Dersinde Dijital Vatandaşlığa Dayalı Etkinliklerin Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Tutumlarına Etkisi ve Dijital Vatandaşlık Anlayışlarına Yansımaları-The Effects of Activities for Digital Citizenship on Students’ Attitudes toward Digital. *Journal of Social Studies Education Research*, 5(1), 38-78.
- Karasar, N. 2016. *Bilimsel Araştırma Yönergesi: Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kırcova, İ. 2002. *İnternette Pazarlama*. İstanbul: Beta Yayınları
- Kowalski, R. M., Limber, S. P., & Agatston, P. W. 2008. Cyber bullying: Bullying in the digital age. malden, massachusetts. *Blackwell Publishing*.
- Kozan, M., & Özek, M. B. (2019). BÖTE Bölümü Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeyleri ve Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının İncelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 107-120.
- Li, Q. 2008. A cross-cultural comparison of adolescents’ experience related to cyberbullying. *Educational Research*, 50(3), 223-234.
- Mossberger, K., Tolbert, C. J., & McNeal, R. S. 2008. Digital citizenship. *The internet, society, and participation*, 1-21.
- Menesini, E., & Nocentini, A. 2009. Cyberbullying definition and measurement: Some critical considerations. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology*, 217(4), 230-232.
- Mishna, F., Khoury-Kassabri, M., Gadalla, T., & Daciuk, J. 2012. Risk factors for involvement in cyber bullying: Victims, bullies and bully-victims. *Children and Youth Services Review*, 34(1), 63-70.

- Nachmias, R., Mioduser, D., & Shemla, A. 2001. Information and communication Technologies usage by students in an Israeli high school: Equity, gender, and inside/outside school learning issues. *Education and Information Technologies*, 6(1), 43-53.
- Nazik, M., Demirel, H., & Bayraktar, A. (2020). *Gençlerin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri ile Siber Zorbalık Eğilimleri*. Gençlik ve Dijital Çağ, Hacettepe Üniversitesi, gençlik araştırma ve uygulama merkezi.
- Neuman, L.W. 2010. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. (S. Özge, Trans.). İstanbul: Yayın Odası.
- Nocentini, A., Calmaestra, J., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Ortega, R., ve Menesini, E. (2010). Cyberbullying: Labels, behaviours and definition in three European countries. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20(2), 129.
- Özerbaş, M. A., & Kuralbayeva, A. 2018. Türkiye ve Kazakistan öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 16-25.
- Öztürk, C. (2019). *8. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Pamuk, M., & Bavlı, B. 2013. Ergenlerin Sanal Zorbalıklarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education*, 32(1), 321-338.
- Ribble, M. 2011. *Digital Citizenship in Schools* (2nd ed.). Eugene, OR: International Society for Technology in Education.
- Rosenberg, R.S. 2004. *The Social Impact of Computers*. Boston: Elsevier Academic Press.
- Sabancı Y. 2018. Ergenlerde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Yordayıcıları Olarak Akılcı Olmayan İnançlar Psikolojik Sağlık ve Psikolojik İhtiyaçlar. *Yüksek Lisans Tezi*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Sakallı, C., & Bahadıroğlu, D. 2018. Dijital İletişim: Yeni Bir Dile Doğru. *Electronic Turkish Studies*, 13(6), 129-146.
- Sakallı, H. 2015. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sipahi, E. 2019. Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık ve akran zorbalığı eğilimlerinin örgütsel yabancılaşma ve örgütsel güven algılarına etkilerinin incelenmesi: Ankara ili örneği. *Doktora Tezi*, İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Slonje, R., & Smith, P. K. 2008. Cyberbullying: Another main type of bullying?. *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(2), 147-154.
- Tatlı, A. 2018. Öğretmenlerin; Bilgi Okuryazarlığı, Dijital Vatandaşlık ve İnternet-Bilgisayar Kullanım Öz-Yeterlik Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Taştekin E. 2016. Ergenlerin Arkadaşlık İlişkileri ve Benlik Saygısı İle Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Arasındaki İlişkiler. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı.
- Toraman, L., & Usta, E. 2018. Ortaokul öğrencilerinin dijital yerli ve siber zorba olma durumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(2), 57-77.
- Willard, N. 2007. *Educator's guide to cyberbullying and cyberthreats*. Retrieved. from <http://www.cyberbully.org/cyberbully/docs/cbcteducator.pdf>, (Erişim Tairih: 12.01.2021).
- Vandebosch, H., & Van Cleemput, K. 2008. Defining cyberbullying: A qualitative research into the perceptions of youngsters. *CyberPsychology & Behavior*, 11(4), 499-503.
- Williams, K. R., & Guerra, N. G. 2007. Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of adolescent health*, 41(6), 14-21.
- Williams, K. D., Cheung, C. K., & Choi, W. 2000. Cyberostracism: effects of being ignored over the Internet. *Journal of personality and social psychology*, 79(5), 748.

- Wolak, J., Mitchell, K. J., & Finkelhor, D. 2007. Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. *Journal of adolescent health*, 41(6), S51-S58.
- Yaman, E., & Sönmez, Z. 2015. Cyberbullying trends of adolescence. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 2(1), 18-31.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. 2004. Youth engaging in online harassment: Associations with caregiver-child relationships, Internet use, and personal characteristics. *Journal of Adolescence*, 27(3), 319-336.
- Yılmaz, M. 2019. Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Belirlenmesi: Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, Mersin: Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).